

1304

Sortir

(ALDC, VIII, 1845. *Sortir*)

Cal advertir que aquest enunciat es va introduir ja avançades les enquestes i aquesta circumstància justifica les llacunes del mapa.

Sortir, ‘passar de dins a fora’, prové de *SURCTIRE, der. del part. *SURCTUS, del verb SURGĒRE ‘posar-se dret, aixecar-se’ (DELL); d’aquí, un dels significats del cat. med. ‘sortir amb prestesa, amb brusquedat’ (“*sortí del lit*”, *Tirant*), viu en val. aplicat a l’aigua d’un brollador, d’una guspira que salta del foc, etc. (“*surtir, sortir. Salter àzia arriba: hablando del agua, que surte àzia arriba con violencia [...]. Tambien quando se pica una vena para sangrar, suele suceder saltar la sangre: y en Valenciano se dize: quant sagnàren a Père, surti (ò sorti) tan gran jorròl (= ‘xorroll’), que à tots esguità*”) (Ros, 1764). Aquest valor semàntic s’ha mantingut en val., com hem vist, i en alg. (“*eixir, saltar de petites goteres [‘gotes’] d’oli, de vi, d’aigua, d’esquinques [‘guspises’] de foc*”, Sanna), en convivència amb *eixir* que ha mantingut el seu valor de ‘passar de dins a fora’, mentre que a la resta del domini aquest concepte ha estat substituït per *sortir*. Així, doncs, *eixir*, der. del llat. ĒXIRE, compost de EX ‘fora’ i IRE ‘anar’, general a l’època medieval com a oposat a *entrar* (des del s. XIII), va rebre la competència de *sortir*, que va perdre el sema de ‘promptitud, brusquedat’ per esdevenir sinònim de l’anterior *eixir* ‘anar a fora’ (s. XV-XVI), que tenia les de perdre pel seu “caràcter brevíssim i conjugació anòmala”,

a més de l’homonímia amb *així* (DECat); tanmateix, ha deixat alguns supervivents com el der. *eixida*, el compost *sobreeixir* i un *reeixir* reintroduït en la parla formal a través dels escriptors. Pel que fa al mall., es pot seguir la progressiva substitució de *eixir* per *sortir* a Veny, 2014 b. Cal notar que *eixir* apareix pel que fa a la primera síl·laba com a [ej], monoftongat en [i], *ixir* 89, 90, 132, 134, 139, 175, 179, per assimilació i per fonosintaxi, o amb diferenciació, [aj] (8 casos). Quant a *sortir*, aquest en cat. occ. es realitza *s[o]rtir* (7 casos) enfront de *s[u]rtir* (10 casos), amb harmonia vocàlica per la *i* tònica següent i ajudat pel vocalisme de formes flexives rizotòniques (*surt* 12, *surten* 69), sense que falti l’alternança de var. (*s[o]rtir/s[u]rtir* 145).

Sallir (cf. oc. *salhir*), que prové del llat. SALIRE ‘saltar, palpit, brotar impetuosament’ (DELL) amb palatalització de -L- a partir de formes com SALIO, SALIAM, etc. amb iod, ha generat el ross. *sàller* format sobre *sall*, *sallent*, origen també de la var. ribagorçana *salre*, afi a l’arag.

Històricament hem de partir d’una capa, general a tot el domini, de *eixir*, mantinguda en alg., val. i la franja nord-occidental, i sovint amb respecte del significat primigeni de *sortir* ‘saltar amb brusquedat’; la resta de l’àrea idiomàtica ha apostat per *sortir*, o per *sàller/salre* en el cas del ross. o del ribagorçà respectivament.

Són mots normatius *eixir* i *sortir*, des del DG1, 1932, on el darrer verb figura amb un exemple relatiu a ‘sortir amb ímpetu’ (“La sang li *sortia* a raig fet”).

Petit Atlas Lingüístic del Domini Català © PALLDC

